

Obr. 5 Hilger, Josef (?). *Portrét Josefa Hilgera*. 1935. Soukromá sbírka. Fotografie laskavě poskytl Městské muzeum v Železném Brodě.

Obr. 16 Vyšata, Adolf. *Račice* čp. 3. 1942, pozitiv, 130 × 180 mm. Fotoarchiv EÚ AV ČR, Hlavní katalog, inv. č. 23491.

sbírek i jiných muzejních institucí v Českém ráji. Byl uznávaným spolupracovníkem vědeckých institucí, například Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV (dnes EÚ AV ČR) v Praze, Zemědělského muzea v Praze, a také od roku 1963 členem Národopisné společnosti československé, která jej v roce 1981 jmenovala svým čestným členem.⁴³

Soubor fotografií v EÚ má 619 inventárních čísel. Fotografoval v okolí Jičína, Nové Paky, Semil, Mnichova Hradiště a Hořic. Snímky byly pořízeny v rámci soustavného fotografování staveb. (Obr. 14 a 15)

Adolf Vyšata

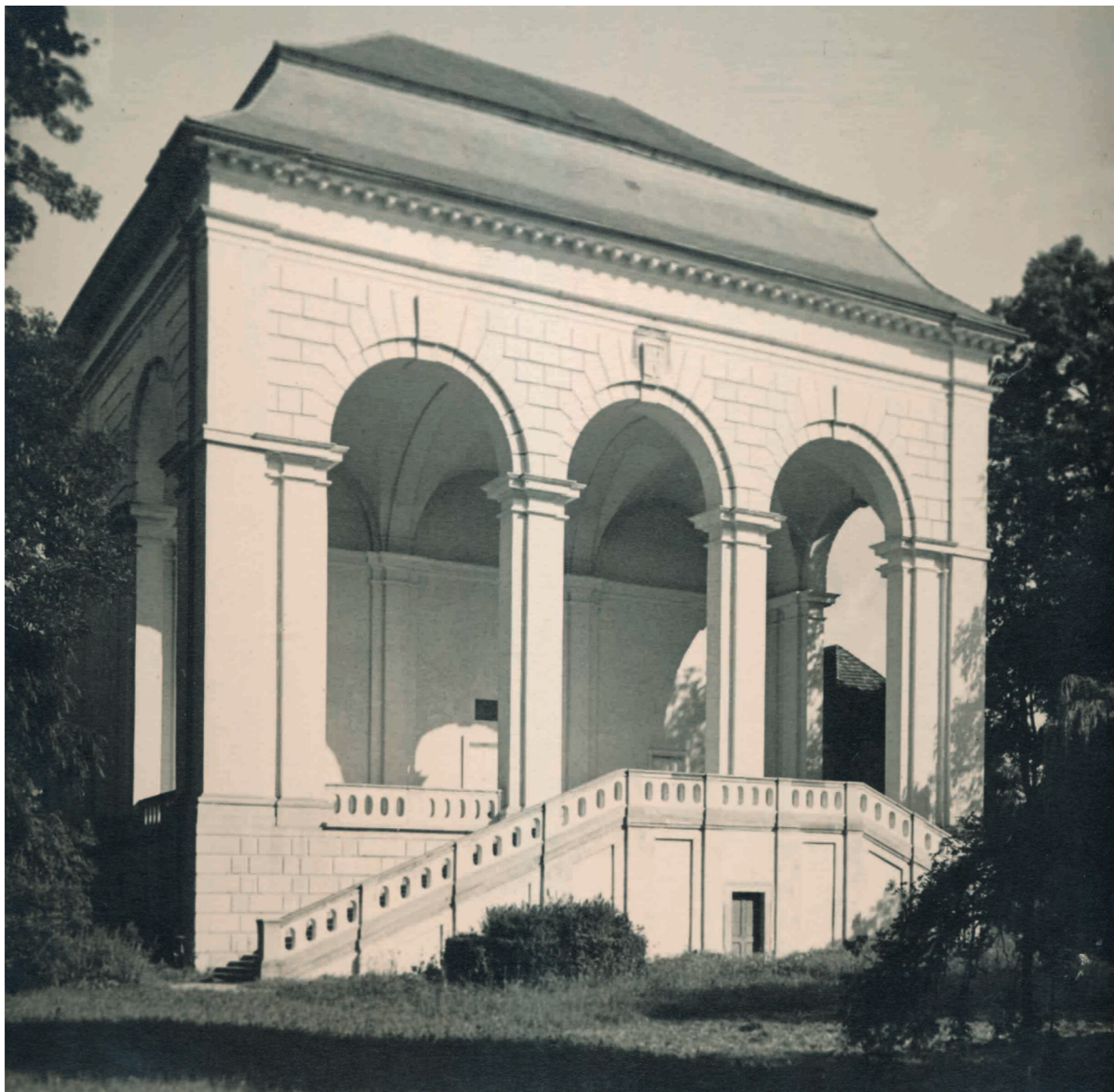
(* 1876 – † 6. listopadu 1948)

Amatérský fotograf, od roku 1902 aktivní člen a později činný člen Klubu fotografů amatérů v Praze, povoláním úředník zemského výboru, později přednosta pomocných zem. úřadů, v. v. Zasloužil se o budování Reprezentačního archivu národopisné fotografie NSČ.⁴⁴

Ve fondu ČAVU je inventováno jeho 1 737 fotografií, pořízených v rámci soustavného fotografování staveb především v první polovině čtyřicátých let v okolí Berouna a Hořovic, Rakovníka, Kralup nad Vltavou, Prahy, okolí Benešova, Nymburka, Poděbrad, Českého Brodu, Brandýsa nad Labem, Mělníka, Slaného, Klatov, Přelouče, Kolína, Kutné Hory, Chrudimi, Pardubic, Mladé Boleslavi, Nového Bydžova, Kladna. (Obr. 16)

Závěrem o novém využití fondu

Na vzniku fotografické dokumentace se podíleli – vedle studentů Uměleckoprůmyslové školy a architektů (kteří nejen k zaměřovaným a kresleným objektům pořizovali fotografie) – rovněž profesionální regionální a pražští fotografové: A. Brožek, F. Hák, J. Hilger, dvojice F. Illek a A. Paul, B. Končinský, J. Samsišák a L. Valnoha, někteří z nich odprodejem svých starších prací. Významný podíl na celé akci měli rovněž fotografové amatérští, kteří vedle svého zaměstnání přijali pozvání k součinnosti na této akci. Byli jimi středoškolský profesor D. Filip (se svými staršími pracemi), architekt Č. Musil, lékař J. Šolc, profesor J. Trejbal a úředník A. Vyšata a několika snímky přispěli i amatéři sdružení okolo Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (viz pozn. 23). Zapojením profesionálních a amatérských fotografů (ať již vyžádanou spoluprací v době konání ZA, či odprodejem starších prací na základě nabídky – pravděpodobně iniciované přímo Z. Wirthem) do široce koncipované Zaměřovací akce, bylo získáno poměrně značné množství studijního materiálu – téměř 4 400 snímků z celkového množství fotografií pořízených při zaměřování. Ten pokrýval značnou část protektorátního území Čech a doplňoval dokumentaci zaměřených objektů o další ilustrační materiál. Cílem veškerých prací bylo především podchycení v té době již mizející původní roubené vesnické zástavby prostřednictvím stavebnětechnické dokumentace, neboť

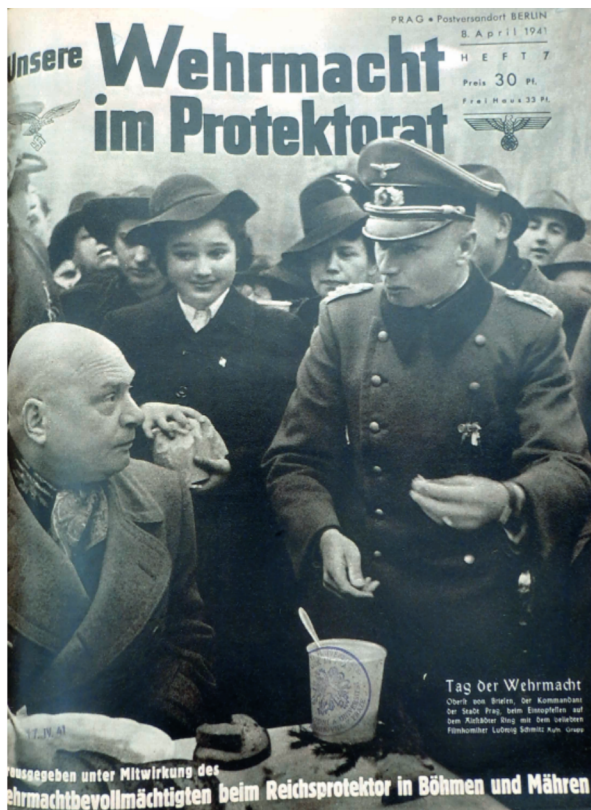

Obr. 2 *Libosad, Valdštejnská lodžie*. Jičín, 1941, pozitiv, 210 × 220 mm, podložka 400 × 300 mm. RMaG v Jičíně, inv. č. Fp217/4.

Dokládá to i fotoarchiv Regionálního muzea a galerie v Jičíně v podobě dochované fotografické produkce několika místních fotografů, z nichž nejvýrazněji vystupuje osoba prof. Antonína Fingerlanda.

Prof. MUDr. Antonín Fingerland, DrSc. (26. únor 1900 Jičín – 27. prosinec 1999 Hradec Králové), ve svém rodišti žil až do odchodu na vysokoškolská studia. Po absolvování lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze pracoval v letech 1923–1928 v pražském Patologicko-anatomickém ústavu. V roce 1928 se přestěhoval do Hradce Králové, kde se stal zakladatelem a dlouholetým šéfem dnešního Fingerlandova ústavu patologie Fakultní nemocnice v Hradci Králové. Jeho jméno nese ústav od února 1992. Mnohaleté působení Antonína Fingerlanda v oblasti medicíny bylo v roce

1995 oceněno Zlatou medailí Univerzity Karlovy. O rok později obdržel od České lékařské komory titul Rytíř českého lékařského stavu. Mimo to je od roku 1991 čestným občanem města Jičína a od roku 1997 i města Hradce Králové. Odborným lékařským kruhům, ale i široké laické veřejnosti, je Antonín Fingerland znám především jako významný patolog, vysokoškolský pedagog a v neposlední řadě i jako průkopník boje proti kouření. Mnohem méně známá je jeho činnost v oblasti tvůrčí fotografie. Třebaže tuto aktivitu intenzivně provozoval v průběhu svého dlouhého života pouze v období asi dvaceti let (od poloviny dvacátých do poloviny čtyřicátých let), dosáhl zde nezanedbatelných tvůrčích i organizačních výsledků. Jak sám ve vzpomínkách uvádí, byla v počátcích jeho profesního působení v oblasti patologie znalost makro- a mikrofotografie nutnou součástí

Obr. 1 Titulní strana oficiálního obrazového časopisu wehrmachtu v protektorátu *Unsere Wehrmacht im Protektorat*, č. 7/1941.

Válka se v tomto podání – obdobně jako v propagandistických filmových snímcích – jevíla „čistou“ a vedenou především jakoby na dálku moderními zbraněmi (letectvo).¹⁹

Pokud jde o širší využití soukromých fotoaparátů, to souviselo především s technickým vývojem, který umožňoval větší dostupnost fotografické techniky, navazující na rozšiřování mobilnějších a operativnějších fotoaparátů pro kinofilmy (*Kleinbildkameras*), tzn. negativy velikosti 2,4 × 3,6 cm či ještě menší.²⁰ Jejich postupná miniaturizace a proměna v pravdě masovou spotřební záležitost, obecně učinily od třicátých let 20. století fotografování uživatelsky přívětivější a v neposlední řadě i levnější záležitostí. Postupně se vytvořila velmi rozsáhlá skupina amatérských fotografů, pro kterou byly v Německu vydávány i zvláštní časopisy, respektive návodné publikace.²¹ Roku 1944 byl jejich význam v Německu hodnocen následovně: „*Po letech zápasení o uznání konečně nastal světodějný úspěch u nás, v zemi původu vítězné myšlenky [fotografie malých formátů – pozn. aut], stejně jako bylo dosaženo nevyššího ocenění a monopolního postavení. Aparát pro tyto fotografie – kdysi od příslušníků cechu [fotografického – pozn. aut.] vysmíváný – je dnes povinným pracovním nástrojem aktuálního obrazového zpravodaje a je to také on, jenž drží v ruce klíče k moderní barevné fotografii! Byly vyvinuty celé systémy aparatur a optického vybavení pro snímky a nejrůznější zvláštní oblasti. [...] Nyní požaduje přinejmenším 90 % všech kupujících, kteří vstoupí do obchodu s fotografickými přístroji,*

tento fotoaparát. Stal se již dokonce zakotveným hodnotovým pojmem. Ba někteří vidí v kinofilmu především zavazující modernu, jejíž součástí se musí stát.“²² V tomto ohledu tedy nepřekvapí ani jejich rozšíření mezi vojáky, nasazenými během druhé světové války, které bylo navíc umocněno jejich množstvím, délkou a geografickým rozsahem konfliktu.²³

Vzhledem k tomu, že se jednalo hlavně o fotografy-amatéry, šla estetická stránka zpravidla stranou. Lze předpokládat, že původci snímků, o nichž je řeč, spadali ponejvíce do zvláštní kategorie tzv. cvakačů (*Knipser*).²⁴ Oproti oficiálním, především propagandistickým fotografiím či fotografickým seriálům, tak tkví v případě soukromých snímků rozdíl v tom, že nebyly (až na výjimky) pořizovány profesionály či na objednávku. Často se jednalo o tzv. momentky (*Schnappschüsse*), představující „[...] uvědomělý, záměrný záběr z plného života, zachycení neopakovatelných situací v jejich nezkreslené přirozenosti“.²⁵ Hlavní funkcí byla osobní připomínka či sebezprezentace dotyčného. Snímky byly následně dle zavedených zvyklostí umísťovány zejména do fotografických alb nebo i komponovány do koláží a měly sloužit především pro prezentování v širším, zpravidla rodinném kruhu. V prostředí nacistického Německa je možné

Obr. 2 Vyobrazení dobových fotoaparátů německé výroby z třicátých let 20. století. *Der Große Brockhaus*. Bd. 14. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1933, příloha *Photographie III*. *Neuzeitliche Kamertypen*, b. s.

Obr. 7 Ingriš, Eduard. *Havárie nákladního automobilu na mostě přes rokli*. Peru, Huanta, leden 1950, negativ, 6 × 6 cm. Archiv H+Z MJVM, fond E. Ingriš, inv. č. EI 3246.

jejich přepis do karet v systému Bach je navázán na postup při digitalizaci této části fondu. Při využití fotografií pro výstavy či publikace jsou jednotlivé vybrané snímky digitalizovány a k nim přepsány i údaje do karet.

Soukromé snímky cestovatelů, v časovém rozsahu 1934–2018 a v počtu 10 000 kusů, jsou uloženy v transparentních obalech v klimatizovaném depozitáři a jejich využití badateli je podmíněno souhlasem M. Zikmunda či dědiců J. Hanzelky. Zatím byly částečně digitalizovány, přepis rukopisných poznámek do evidence Bach ještě neproběhl.

Fond H+Z je nejpodrobněji zpracovaný a také nejvíce využívaný badateli, studenty, pro přípravu výstav, publikací, interaktivních a edukačních prvků. Fotografické dílo cestovatelů je chráněno autorským zákonem a výhradní licenci k využití a poskytování třetím osobám udělili cestovatelé, respektive jejich dědici, Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Fond E. Ingriš

Eduard Ingriš (1905–1991), český hudební skladatel, amatérský fotograf a kameraman, odcestoval koncem roku

Obr. 13 Škulina, Stanislav. Marie Škulínová s vozem Škoda Rapid na česko-německých hranicích. Československo, 28. červen 1936, negativ, 6 × 9 cm. Archiv H+Z MJVM, fond Škulina, Štastná, ev. č. Cesta Rapidem 003.

Poznámky

- 1 Výstava *S inženýry Hanzelkou a Zikmundem pěti světadílů* 30. listopadu 1996 – 20. února 2012 v prostorách zlínského zámku. Od roku 2013 jsou cestovatelské fondy součástí stále expozice *Princip Baťa – dnes fantazie, zítra skutečnost* ve 14. budově bývalého továrního areálu ve Zlíně.
- 2 Darovací smlouva mezi MJVM Zlín a Ing. Jiřím Hanzelkou uzavřená 15. srpna 1995, Darovací smlouva mezi MJVM Zlín a Ing. Miroslavem Zikmundem uzavřená 2. října 1995.
- 3 Projekt v oblasti výzkumu a vývoje v odboru ochrany movitého kulturního dědictví muzeí a galerií (CEPOO) KZ97PO10MG087 *Zpracování archivu cestovatelů Ing. Jiřího Hanzelky a Ing. Miroslava Zikmunda*, řešitel PhDr. Karel Pavlišťík, na období 1997–2000.
- 4 Darovací smlouva mezi MJVM Zlín a Ninou Ingrišovou uzavřená 28. listopadu 2000.
- 5 Darovací smlouva mezi MJVM Zlín a Helenou Štastnou uzavřená 28. října 2002.
- 6 Břetislav Jančařík, Karel Thomayer, František Šumpela, Josef Vystrčil, Jiří Lorenc.
- 7 1 200 rozhlasových a novinových reportáží, 19 cestopisů vydaných ve 13 jazycích v celkovém nákladu 6,5 milionů kusů.
- 8 Austrálie 1992, Japonsko 1994, Austrálie 1994, Sibiř 1996, Srí Lanka 2000, USA 2000.
- 9 Vlastní inventář, fond H+Z, sign. 1636-1 až 22.
- 10 Hama, polypropylenové obaly na negativy v rozměrech 6 × 9 cm, 6 × 6 cm, 35 mm. Obálky z nekyselého papíru a skládané krabice vyrobené firmou EMBA, Paseky nad Jizerou.
- 11 Od odjezdu z Prahy 22. dubna 1947 do nalodění v Marseille 5. května 1947 nafoceno jen 5 filmů, celkem 86 snímků.
- 12 Filmové ateliéry Gottwaldov, dříve Filmové ateliéry Baťa, od roku 1950 převedeny pod Filmové laboratoře Praha a Studio krátkých filmů Praha.
- 13 Fond H+Z, sign. 99, 987, 988, 1585, 187–1,8 až 10, soupisy fotografické a filmové výstroje, záznamy o zapůjčení a navrácení přístrojů, korespondence s firmami Zeiss, Kodak, Meopta, s pracovištěm Kudlov Gottwaldov.
- 14 Fond H+Z, sign. 1231 *Základní evidence fotografického archivu*, číselník Jaroslava Novotného, klíč k vzájemné souvislosti mezi negativem, kartou kontaktů a pozitivem.
- 15 *Nezkrocená Amazonka* (1959), *Kantuta in the Wake of the Kon-Tiki* (1960), *Blue Sea* (1961).
- 16 Ve spolupráci s PhMr. Bronislavou Bacilkovou z Národního archivu Praha byly zjištěny různé druhy plísní *Penicillium* a druh *Aspergillus niger*.
- 17 Např. „II. *Za zlatem do Tingo Maria, abril 1949*“, „III. *Aventurero viaje a través del Bolivia-Brasil y Argentina 1950–1953*“.
- 18 Ivo Gil, Jaroslav Prokop: *Eduard Ingriš Fotografie*, 2005, kolekce 160 snímků, Radoslav Kodera, Přemysl Řepa: *Eduard Ingriš Fotografie*, 2006, kolekce 206 snímků.
- 19 Výrobce pravděpodobně Melendy and Packard Manitowoc, Wis., rozměry 82 × 58 mm a 80 × 50 mm, lehce poškozeno na okrajích a přes obrázek, mechanické poškození, ořez světlotcitlivé vrstvy.
- 20 ZIKMUND, Jiří. *Rozvaha k uložení fotoarchivu cestovatelů Hanzelky a Zikmunda v muzeu ve Zlíně*. Strojopis, 2000.

Česká fotografie v datech 1839–2019

NÁZEV: Česká fotografie v datech 1839–2019

AUTOŘI: Vladimír Birgus a Pavel Scheufler

GRAFICKÁ ÚPRAVA: Vladimír Vimr

VYDAVATEL: Praha: Grada Publishing, 2021

TISK: PBTisk, Příbram

NÁKLAD: neuveden

ROZSAH: 384 stran

ISBN: 978-80-271-0535-9 (vázaná verze),

978-80-271-4124-1 (elektronická verze)

Výrazná červená obálka s fotografií návštěvnice galerie a se zavěšenými fotografickými díly Františka Drtíkova a Eugena Wiškovského zaujme na první pohled. Lze proto oprávněně předpokládat, že nenechá v klidu nejednoho vážného zájemce o médium fotografie z řad aktivních tvůrců, studentů nebo kunsthistoriků. Kniha *Česká fotografie v datech 1839–2019* je dosud nejrozsáhlejší chronologií významných událostí české fotografické scény za 180 let. Na 384 stranách a s třemi stovkami fotografií přináší informace od vynálezu fotografie až do současnosti. Žhavou knižní novinku přineslo pražské nakladatelství Grada Publishing v přehledné grafické úpravě Vladimíra Vimra.

Od útlé brožury obdobně zaměřené knihy *Fotografie v českých zemích 1839–1999* ze stejného nakladatelského domu uplynulo 22 let. Změnil se počet stran i formát knihy stejně jako množství i kvalita reprodukcí. Autorské duo si ponechalo vlastní časovou specializaci z historie české fotografie. Pavel Scheufler tedy roky 1839–1918 a Vladimír Birgus období 1919–2019.

Publikace přináší ohromné kvantum informací od prvních ohlasů na vynález daguerrotypie či důležitých fotoateliérů s podobenkovou produkcí ke smělým autorským projektům v období meziválečné avantgardy až po moderní pojetí média, ke spolkům, mezinárodním vlivům, politickým zlomům, výstavám, fotografickým knihám a časopisům, galeriím, odborně zaměřenému školství. Důležité je, že autoři nesledují jenom události ve velkých kulturních centrech, ale uvádějí i méně známá fakta z různých regionů vzdálených od Prahy nebo Brna.

„Digitalizace, jejíž mohutný rozmach se začal zrychlovat právě před oněmi dvaceti lety, také podstatně ovlivnila tvůrčí, prezentační a komunikační možnosti fotografie. Stírají se rozdíly mezi klasickými fotografickými žánry, statický fotografický obraz bývá stále častěji doplňován pohyblivým obrazem. Díky mobilním telefonům téměř každý fotografuje...“, připomíná text publikace v úvodu. Bohužel, paradoxně, zanikla řada kvalitních fotografických časopisů, které bývaly důležitými zdroji informací o fotografickém umění nebo řemesle. Odborné fotografické recenze dnes bohužel téměř netisknou ani deníky, jež zvláště v devadesátých

letech uplynutého století měly velkou permanenci. Najít proto podrobný výčet stěžejních momentů nejnovějších počínů české fotografie nebylo jistě snadné. „Obtížné bylo například vyhledat informace o výstavách české fotografie a českých fotografů v zahraničí, v tom často pomohl internet nebo můj velký archiv a knihovna“, zpřesňuje Vladimír Birgus, zatímco Pavel Scheufler si považuje, že se podařilo do knihy také umístit vedle řady zpřesňujících datací také text o dílech fotografujících šlechticů, čemuž velmi napomohlo jeho pětileté působení na projektu v Národním památkovém ústavu.

Lexikon není přísně zaměřen jenom na české fotografy, ale uvádí i rakouské, německé nebo slovenské autory, kteří v českých zemích působili. Díky přehlednému chronologickému členění najdeme odkazy k fotografickému dění z časů rakousko-uherské monarchie, objevíme informace k vydání Sudkových knih v USA, k monografii Františka Drtíkova v USA, která nakonec zůstala ve formě makety, odkaz k výstavě Henriho Cartiera-Bressona v Praze, kterou do Prahy „dovezl“ (vedle dalších jiných) osvícený francouzský kulturní atašé Michel Métayer v osmdesátých letech minulého století, početné publikační a výstavní aktivity Josefa

František Fridrich jako fotograf Teplic a okolí

NÁZEV: *Teplicko objektivem Františka Fridricha: Fotografie z ateliéru významného fotografa 2. poloviny 19. století*
AUTOR: Pavlína Boušková
ÚPRAVA FOTOGRAFIÍ: Jan Koliš, Zlataše Ceé
VYDAVATEL: Teplice: Regionální muzeum v Teplicích, příspěvková organizace, 2020
NÁKLAD: 500 výtisků
ROZSAH: 151 stran + 1 nečíslovaný volný list
ISBN: 978-80-85321-91-3

František Fridrich se zapsal významným písmem do dějin české fotografie. Tímto prostým konstatováním budíž řečeno, že Fridrich spolu s Jindřichem Eckertem patří mezi největší osobnosti v počátečních fázích dějin fotografie v českých zemích. Nepřekvapí tedy, že se tomuto mimořádnému člověku dostalo oprávněné pozornosti v podobě rozsáhlého bádání, které vyústilo, v roce 2018, ve vydání reprezentativní monografie z pera Jiřího Koliše, Pavla Scheuflera a Kateřiny Bečkové pod názvem *František Fridrich: Vynikající pražský fotograf 19. století*. Autoři na více

Obr. 1 Fridrich, František. *Fridrichův obchod v Teplicích*. Soukromá sbírka Pavla Scheuflera.

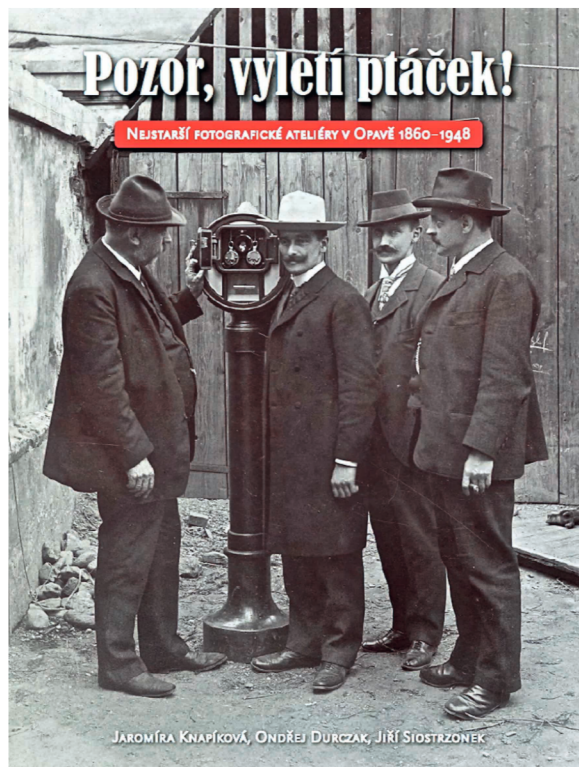
Klasické portréty z opavských ateliérů

NÁZEV: *Pozor, vyletí ptáček! Nejstarší fotografické ateliéry v Opavě 1860–1948*
TEXTY: Ondřej Durczak, Jaromíra Knapíková, Jiří Siostrzonek
FOTOGRAFIE: Různí autoři
GRAFICKÁ ÚPRAVA: Pavel Kerlin
VYDAVATEL: Frýdek-Místek: Lukáš Horký – Surbanz, 2020
NÁKLAD: neuveden
ROZSAH: 272 stran
ISBN: 978-80-907872-4-7

Publikace *Pozor, vyletí ptáček! Nejstarší fotografické ateliéry v Opavě 1860–1948* výrazně obohacuje systematicky rozvíjenou knižnici regionálních historických snímků. Svazky *Pohlednice z Opavy* pokrývají společně s albem *Opava a její řeka* období 1893 až 1945. Připomenout lze rovněž *Zmizelou poezii opavských předměstí Jakaře, Kylešovic a Kateřinek* (2018) a *Fotografické zápisky 1937–1967/Opava – město mezi poezií a tragédií* (viz *Historickou fotografii* 2016).

Klasické portréty z opavských ateliérů

Obálka s fotografií od Floriana Gödela.

Obr. 1 Heinrich, Theodor. *Bratři Hajdučkovi ze Suchých Lazců*. Opava, 1914, fotografický papír, karton, 163 × 107 mm. Archiv Veroniky Matroszové.

Novinka zveřejňuje záběry z lokálních studií, doprovázené reprodukcemi firemních emblémů. Autoři textů si na záložce desek měkké vazby právem pochvalují, že edice doznala ohlasu a uplatnění. Opět využívají rozsáhlé sbírky Rudolfa Dybowicze. Ačkoli nezůstávají u daného zdroje a opírají se i o další soukromé a institucionální archivy, hodí se zdůraznit, jak různorodý materiál se Dybowiczovi podařilo shromáždit a během pěti let zpřístupnit.

Zájem adresátů vzbuzuje trojice badatelů ze Slezské univerzity v Opavě nejenom nostalgickou podívanou, ale také pečlivostí zpracování podkladů. Rozbor problematiky je historicky fundovaný a drobná vyobrazení zasazuje do širších souvislostí. Fotograf Ondřej Durczak rekapituluje rozmach výroby snímků a jeho podmínění pokroky techniky; nastiňuje též vybavení studií dobovými dekoracemi, stejně jako škálu technologických úprav pozitivů. Historička Jaromíra Knapíková charakterizuje jednotlivé firmy přehlednou formou hesláře (neopomíná změny majitelů a jejich působišť, případně další podrobnosti vývoje). Sociolog